

Nr 152.

Av herr Nylander, om åtgärder för nedbringande av studiekostnaderna för studerande vid tandläkarinstitutet.

I samband med behandlingen av tandläkarinstitutets anslagsäskanden för budgetåret 1931—1932 anförde 1931 års riksdag i skrivelse den 17 april 1931, nr 8 A, under punkt 117 bland annat följande.

”I samband med behandlingen av förevarande anslagsäskande har riksdagen uppmärksammat ett förhållande, som synes riksdagen icke böra få passera oanmärkt. Riksdagen har nämligen inhämtat, att eleverna vid tandläkarinstitutet för deltagande i vissa teoretiska obligatoriska undervisningskurser äro betungade med avgifter, vilka med relativt avsevärda belopp utgå till de för kurserna anställda lärarna. Riksdagen kan icke finna denna anordning tillfredsställande. Enligt vad riksdagen har sig bekant, har också institutets lärarråd haft sin uppmärksamhet riktad härå samt, åtminstone i vad angår en av kurserna, vidtagit åtgärd för ändring härutinnan. Riksdagen anser önskvärt, att berörda förhållanden av Eders Kungl. Maj:t göras till föremål för närmare undersökning, på det att rättelse i saken måtte komma till stånd. Huruledes en omläggning lämpligen bör ske — om genom inrättande av särskilda med fixerade arvoden avlönade speciallärare för denna undervisning eller på annat sätt — därom är det givetvis icke möjligt för riksdagen att nu yttra sig. Riksdagen förutsätter emellertid, att resultatet av den blivande undersökningen skall föreligga, då riksdagen nästa år har att taga ställning till tandläkarinstitutets anslagsäskanden.”

Sedan statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, på grund av erhållet nådigt bemyndigande av den 22 juli 1931, tillkallat sju personer, däribland undertecknad, för att såsom sakkunniga inom nämnda departement biträda med utredning rörande det framtida ordnandet av tandläkarutbildningen i riket, hava nämnda sakkunniga, på grund av erhållen särskild nådig remiss, den 3 december 1931 avgivit underdånigt utlåtande i fråga om vissa obligatoriska avgifter för studerande vid tandläkarinstitutet. I berörda utlåtande hava de sakkunniga framlagt ett förslag rörande omförmälda kursavgifter, avsett att åvåga bringa en begränsning av studiekostnaderna för nämnda elever genom borttagande av de särskilda avgifterna för samtliga de obligatoriska kurserna till tandläkarkandidatexamen samt för ämnet kirurgi till tandläkarexamen ävensom genom införande av vissa reformer i det nu tillämpade systemet för undervisning och examination.

I stället för att, såsom nu är fallet, erhålla sitt lärararvode genom nyssnämnda avgifter — vilka de sakkunniga funnit oskäligt höga — skola vederbörande lärare enligt det framlagda förslaget åtnjuta till sitt belopp fixerade, av elev-

antalet oberoende arvoden, beräknade efter 40 kr. för varje föreläsningstimme, därvid föreläsningstimmarnas antal skola av vederbörande myndighet fastställas. De studerande hava att, i stället för omförmälda särskilda avgifter, till tandläkarinstitutet erlægga en till erforderligt belopp fixerad terminsavgift.

De sålunda föreslagna ändringarna skulle — även med bibehållande av den rådande principen att kostnaderna för tandläkarutbildningen skola bestridas av de studerande själva — för de studerande medföra en icke oväsentlig minskning av studiekostnaderna. De sakkunniga gå emellertid längre i detta hänseende och föreslå, att staten till viss del skall övertaga nämnda kostnader, varigenom ytterligare lättnad skulle komma att beredas de studerande.

Jag förutsätter, att de sakkunnigas berörda utlåtande kommer att tillhållas vederbörande utskott, varför jag anser mig här kunna inskränka mig till att återgiva vissa delar av detsamma.

Efter att hava i detalj diskuterat de principiella förutsättningarna för de föreslagna förändringarna och närmare fixerat dessa ändringsförslag anföra de sakkunniga:

”De sakkunniga komma alltså till följande utgiftsstat för tandläkarinstitutet, avdelningen för tandläkarkandidatexamen.

Utgiftsstat.

Arvoden för huvudlärarna för undervisning och examination.

För läraren i anatomi med histologi och embryologi	7,400:—	
” ” i fysiologi och fysik	3,800:—	
” ” i kemi med metallurgi och läkemedelslära	5,000:—	
” ” i patologi med bakteriologi	4,600:—	20,800:—

Amanuensarvoden.

25 % å undervisningsarvodet (16,800 kr.) till huvudlärarna	4,200:—	4,200:—
--	---------	---------

Ersättning till de teoretiska institutionerna vid Karolinska institutet

till materiell, belysning, städning etc.	2,500:—	2,500:—
---	---------	---------

Inspektors arvode, andel fallande på avdelningen för tandläkarkandidatexamen

.....	1,000:—	1,000:—
-------	---------	---------

<i>Expenser</i>	1,500:—	1,500:—
-----------------------	---------	---------

Summa utgifter 30,000:—

De sakkunniga övergå nu till behandlingen av frågan, hur enligt deras mening utgifterna för tandläkarkandidatutbildningen böra täckas.

Det de sakkunniga givna uppdraget att utreda de med tandläkarutbildningen i vårt land förknippade frågorna är, som framgår bland annat av Eders Kungl. Maj:ts nådiga brev till statskontoret den 22 juli 1931, väsentligen betingat av den på alla håll erkända önskvärldheten av en minskning av utbildningskostnaderna för tandläkare och i första rummet en minskning av de obligatoriska kursavgifterna.

Det har under sådana förhållanden framstått som en huvuduppgift för de sakkunniga att framlägga förslag till åtgärder, som möjliggöra en dylik minskning.

Skilda möjligheter, vilka för övrigt ej behöva utesluta varandra, stå härvid till buds.

Även med uppehållande av den principen, att tandläkarutbildningen helt eller i väsentlig mån skall bekostas av de studerande och av inkomsterna av den verksamhet, som bedrivs i samband med tandläkarutbildningen, kan minskning av de obligatoriska avgifterna åvägbringas genom en sänkning av arvodena till den lärargrupp, som omhänderhar undervisningen till tandläkarkandidatexamen. Möjligheten härav står framförallt i samband med, att dessa arvoden på grund av ökningen av antalet odontologie studerande automatiskt sprungit upp till belopp, som aldrig ursprungligen varit avsedda och som, enligt vad som ligger i öppen dag, torde få anses för höga. Såsom framgår av det föregående går också de sakkunnigas förslag ut på dessa arvodens väsentliga sänkning.

Den utgiftsstat å 30,000 kronor, som enligt de sakkunnigas uppfattning är tillräcklig för bekostande av tandläkarkandidatutbildningen, motsvarar, med ett beräknat antal av 100 odontologie studerande, i avrundat belopp en årsavgift för varje studerande å 300 kronor.

Då nuvarande obligatoriska avgifter för undervisning och examination till odontologie kandidatexamen uppgå till 430 kronor (varav 385 kronor utgöra kursarvoden och 45 kronor examensavgift), medför en reducering av avgifterna i enlighet med de sakkunnigas förslag en ej oväsentlig ekonomisk avlastning för de studerande, en avlastning, som uppgår till ungefär 130 kronor, och detta med bibehållande av principen, att kostnaderna för tandläkarkandidatexamen skola bäras av de odontologie studerande.

Då de sakkunniga framlägga denna kalkyl, äro de emellertid fullt på det klara med, att den är behäftad med åtskilliga osäkra moment. De sakkunniga ha emellertid ej anledning att närmare utreda arten och betydelsen av dessa olika moment, alldenstund de ej spela in på ett alltför störande sätt i det system för tandläkarkandidatundervisningens finansiering, till vilket de sakkunniga efter diskussion av de olika möjligheterna vilja ansluta sig.

De sakkunnigas förslag går, i korthet sagt, ut på, att de odontologie studerande hava att erlægga en till sitt belopp fastställd terminsavgift, som inlevereras till statsverket, och att utbetalningen av de med tandläkarkandidatundervisningen förknippade utgifterna äger rum direkt från statsverket.

Om även fortsättningsvis den principen skulle följas, att tandläkarkandidatundervisningen, praktiskt taget, skall betalas genom de studerandes avgifter, skulle de av de sakkunniga föreslagna anordningarna medföra, att vissa år statsverkets inkomster av de influtna avgifterna (300 kronor per studerande) torde bliva större än de med utbildningen sammanhängande kostnaderna under det att andra år kanske motsatsen äger rum.

En ytterligare och mer väsentlig minskning i de kostnader, varmed de studerande till tandläkarkandidatexamen äro betungade, skulle ernås, för den händelse staten helt eller delvis övertog de kostnader, som äro förenade med vidmakthållandet av undervisningen till examen i fråga. För sin egen del finna de sakkunniga det principiellt tilltalande, att dessa kostnader övertagas av staten. Det torde numera ej finnas anledning att upprätthålla en skillnad mellan det sätt, varpå undervisningen till tandläkarkandidatexamen finansieras, och det sätt, varpå övriga former för högre undervisning bekostas.

Då riksdagen år 1897 uttalade sig för att kostnaderna för det då nyupprättade tandläkarinstitutet framför allt borde falla på de studerande själva, sakkunnades ganska allmänt inblick i vad tandvården betyder för folkhälsan. Under det tredjedels sekel, som sedan dess förflutit, har uppfattningen på detta område ändrat sig. Det anses numera ovedersägligt, att tillgången till effektiv

tandvård är av synnerlig betydelse för folkets hälsa och arbetskraft och att det därför är en viktig uppgift för staten att för folkets breda lager möjliggöra en dylik tandvård. Ett auktoritativt uttryck får denna uppfattning i den utredning angående ordnandet av folktandvården i riket, som genom statens försorg utförts och som finnes tillgänglig i det betänkande, som år 1928 avgavs av för ändamålet tillkallade sakkunniga.

Även om de sakkunniga alltså principiellt äro av den uppfattningen, att undervisningen till tandläkarkandidatexamen bör vara kostnadsfri för de studerande i samma mening som högre undervisning eljest är kostnadsfri, anse sig de sakkunniga likväl böra taga hänsyn till de ekonomiska svårigheter, som ett antal år framåt kunna beräknas göra sig gällande för staten att övertaga en utgift, som hittills ej påvilat densamma. De sakkunniga vilja därför endast föreslå, att staten visserligen bidrager till här ifrågavarande kostnad, men att huvudandelen av kostnaden tillsvidare bäres av de odontologie studerande.

Sitt förslag få de sakkunniga utforma på följande sätt.

Studerande, som vunnit inträde vid tandläkarinstitut och där ämnar avlägga tandläkarkandidatexamen, har att erlægga en terminsavgift å 100 kronor, vilken erlägges i två poster om 50 kronor vardera, en i början och en i mitten av varje termin, och vars erläggande medför rätt att utan ytterligare ersättning deltaga i undervisningskurserna till examen ifråga i enlighet med för dessa kurser fastställda regler, ävensom att i vederbörlig ordning undergå examination. De så influtna avgifterna inlevereras direkt till statsverket.

Den föreslagna uppdelningen av terminsavgiften i två poster, vilka skola inbetalas vid respektive början och mitten av varje termin, avser att undvika en onödig belastning av sådana studerande, som endast en kortare tid av terminen begagna sig av undervisnings- och examinationsmöjligheterna till tandläkarkandidatexamen. Den tar alltså särskild hänsyn till sådana studerande, som ej medhinna avläggandet av nämnda examen på två terminer, men väl äro i stånd att avlägga densamma vid början av den därpå följande terminen.

Den föreslagna terminsavgiften å 100 kronor motsvarar en årsavgift å 200 kronor. Under förutsättning av, att elevantalet i tandläkarkandidatexamen är 100, skulle alltså för år i dylika elevavgifter inflyta 20,000 kronor. Då den totala utgiftssumman för vidmakthållandet av undervisningen till tandläkarkandidatexamen enligt ovan verkställda beräkning skulle uppgå till 30,000 kronor, innebär de sakkunnigas förslag, att två tredjedelar av utgifterna skulle täckas av elevavgifterna och en tredjedel av statsmedel".

Beträffande avgifterna för kursen i kirurgi till tandläkarexamen anföra de sakkunniga bland annat:

"Av de avgifter, som erlägges av odontologie kandidaterna, intager avgiften till läraren i kirurgi en särställning. Denne lärare uppbär 80 kronor för varje elev. Totalersättningen för den av honom givna kursen betingas alltså av antalet i kursen deltagande och utgår sålunda efter samma principer som arvodena till lärarna i kurserna till tandläkarkandidatexamen, under det att övriga lärare i kurserna till tandläkarexamen uppbära till sitt belopp fastställd lön på stat, oberoende av elevantalet.

De sakkunniga hava redan i samband med framställandet av förslag rörande avgifterna till tandläkarkandidatexamen utvecklat de synpunkter, som de anse böra komma ifråga vid fastställandet av timarvodet för en lärare i den ställning lärarna i kirurgi intaga. De sakkunniga finna ej anledning att här upprepa vad de i nämnda sammanhang uttalat utan nöja sig med att — under hän-

visning till dithörande del av sitt utlåtande — direkt framställa sitt förslag rörande arvodet ifråga.

De sakkunniga måste härvid taga hänsyn till det förhållandet, att undervisningen i kirurgi anlitas av så många elever, att dessa senaste läsår uppdelats på två kurser, var och en med sin särskilda lärare.

De sakkunniga föreslå, att arvodet till lärarna i allmän kirurgi fixeras till ett belopp av 40 kronor för undervisningstimme. Vidare föreslås, att antalet undervisningstimmar för varje kurs tills vidare bestämmes till 30, ett antal, som ungefärligen torde motsvara det hittills för denna undervisning disponerade timantalet. Till var och en av lärarna skulle alltså för undervisningen utgå en ersättning av 1,200 kronor.

I överensstämmelse med sin i det föregående utvecklade uppfattning anse de sakkunniga, att särskild ersättning bör utgå för examinationen i ämnet. För denna del av lärarnas arbete föreslås en ersättning av 750 kronor till var och en av lärarna.

Totalbeloppet av det arvode, som var och en av lärarna i allmän kirurgi enligt de sakkunnigas förslag alltså skulle äga uppbära, blir $1,200 + 750$ kronor = 1,950 kronor, ett belopp som de sakkunniga emellertid anse sig kunna avrunda till 2,000 kronor. De sakkunniga räkna alltså med ett belopp av tillhoppa 4,000 kronor till täckande av kostnaderna för undervisning och examination i allmän kirurgi.

Härtill bör dock komma ett belopp av i runt tal 5 kronor för varje elev till de institutioner, å vilka undervisningen ifråga förlägges, för materiel, städning etc. Den så erhållna summan, vilken med senaste årets elevantal å 135 stycken uppgår till 675 kronor, anse sig de sakkunniga dock kunna avrunda nedåt till 500 kronor.

Det av de sakkunniga här framlagda förslaget innebär en väsentlig sänkning av den ekonomiska belastning för de studerande som undervisningen i allmän kirurgi representerar. Av de studerande erlades för nämnda undervisning under senaste läsår ett belopp av tillhoppa 11,475 kronor, medan enligt de sakkunnigas förslag beloppet ifråga skulle fixeras till 4,500 kronor.

Beträffande formen för erläggande av avgiften för deltagande i kursen i allmän kirurgi och med hänsyn till det sätt, varpå arvodet till kurslärare och institutioner utbetalas, föreslå de sakkunniga samma system, som ifråga om kurserna till tandläkarkandidatexamen. De föreslå alltså att avgiften för kursen i allmän kirurgi erlægges i form av terminsavgift i samband med terminsavgiften i övrigt till tandläkarexamen. Avgiften skulle alltså inflyta till statsverket. Utbetalningen av lärararvodena och materialersättningen bör likaledes ske direkt från statsverket. Närmast till hands ligger därvid, att avgiften ifråga erlægges den vårtermin, under vilken den studerande deltagar i kursen i allmän kirurgi.

Det belopp, som bör erläggas av varje i kursen i allmän kirurgi deltagande studerande för att täcka den totala kostnaden för kursen (4,500 kronor), kommer under förutsättning av att kursdeltagarnas antal uppgå till 125, att uppgå till 36 kronor. De sakkunniga anse sig emellertid böra uppåt avrunda beloppet ifråga och föreslå alltså, att varje deltagare för här ifrågavarande ändamål erlägger en avgift av 40 kronor.

Genom att elevernas avgifter direkt inbetalas till statsverket, som i stället övertager utbetalandet av lärararvoden och materialersättning, kommer även på denna punkt att på statsverkets lott falla utjämnandet av de med växlande elevantal förenade svängningarna i inkomstbeloppen.”

Såsom framgår av förslaget skulle statsverket genom sitt ifrågasatta övertagande till viss del av kostnaderna för tandläkarutbildningen komma att åsamkas en årlig utgift, som de sakkunniga, med utgångspunkt från ett elevantal till tandläkarkandidatexamen av 100, beräknat till 10,000 kronor, eller, därest en ifrågasatt uppdelning av ett av de i nämnda examen ingående ämnena komme att äga rum, 11,000 kronor.

På grund av denna omständighet har statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i årets statsverksproposition (under punkt 106) meddelat, att han, då förslaget alltså ställde nya ekonomiska anspråk på statsverket, under nuvarande finansiella läge ansett sig icke kunna framlägga detsamma för riksdagen.

Det vore enligt min mening mycket beklagligt, om ännu ett eller kanske flera år skulle förflyta, innan någon åtgärd vidtages till lättande av de alltför tunga ekonomiska bördor, som, enligt vad ovan anförts, under nuvarande förhållanden åvila de studerande vid tandläkarinstitutet. Den rådande ekonomiska depressionen synes visserligen utgöra ett fullgiltigt skäl för, att statsverket forskonas från den utgiftsökning, som dess föreslagna partiella övertagande av tandläkarutbildningskostnaderna skulle medföra. Men av de sakkunnigas förslag framgår, att de föreslagna ändringarna skulle för de studerande kunna åvägabringa en icke oväsentlig ekonomisk lättnad även utan anlitande av statens ekonomiska bistånd. Sålunda skulle den av de sakkunniga föreslagna reduceringen av kursavgifterna till tandläkarkandidatexamen, även utan statens ekonomiska stöd, för de studerande medföra en utgiftsminskning av 130 kronor. Den föreslagna reduceringen av avgiften i ämnet kirurgi till tandläkarexamen synes jämväl kunna åvägabringas utan kostnad för statsverket. Jag finner det högeligen önskvärt, att de studerandes intressen härvidlag i möjligaste mån vinna behjärtande.

Intet synes mig hindra, att redan nu de av de sakkunniga föreslagna åtgärderna komma till stånd i den mån detta kan ske utan att statsverket därigenom betungas med extra utgifter.

På grund av det ovan sagda får jag härmed anhålla,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärders vidtagande för genomförande, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det föregående anförts samt i den mån och i den utsträckning sådant låter sig göra utan kostnader för statsverket, redan från och med läsåret 1932—1933 av de åtgärder, vilka i ett av de jämlikt nådigt bemyndigande den 22 juli 1931 tillkallade sakkunniga för ordnande av tandläkarutbildningen i riket i underdånigt utlåtande av den 3 december 1931 framlagts i avsikt att för de studerande vid tandläkarinstitutet nedbringa studiekostnaderna.

Stockholm den 22 januari 1932.

Axel Nylander.